

Det antisociale syndrom

Af

Jørgen Felding
& Niels Møller

begge

cand. psych. autoriseret psykolog,
godkendt af DP som specialist &
supervisor i psykoterapi

Det antisociale syndrom

JØRGEN FELDING
NIELS MØLLER

Psykologisk Center I
København

Felding, J. & Møller, N. (1990). The antisocial syndrome. *Nordisk Psykologi*, 42, 313-333.

This article is based upon our clinical experience with severely antisocial adolescents. In our view antisocial behavior reflects a mental disease. The article describes the 9 most significant antisocial symptoms: Rejection, Lying, Stealing, Vagrancy, Impulsiveness, Denial, Aggression, Destructiveness and Hopelessness. These symptoms point towards ego deficiencies in the antisocial personality, primarily lack of impulse control. The ego deficiencies are seen as based upon a deprivation in early childhood. To explain the type of deprivation, which leads to antisocial personality formation, the concept of "the Parasitic Mother" is introduced. Aggression, overtaxing, seduction to regression and neglect are the main characteristics of this special kind of object relation, which is seen as the basis of the antisocial syndrome.

Jørgen Felding & Niels Møller, Psykologisk Center I, Vestergade 18, II, 1456 Copenhagen K, Denmark.

Denne artikel henter sit materiale fra vores kliniske arbejde med antisociale unge i Psykologisk Center I i København. Vi arbejder på et psykoanalytisk grundlag og har overvejende haft længerevarende, ét- til tre-årige, individuelle behandlingsforløb. Vores interesse er af behandlingsmæssig art og det er vores håb, at artiklen kan bidrage til at forbedre behandlingen af antisocialitet.

Det er vores synspunkt, at antisocialitet er en psykisk lidelse, der fortjener samme seriøse opmærksomhed og behandling som andre lidelser, selvom de intra-psykiske konflikter er så svært tilgængelige, som tilfældet er. Når dette synspunkt er så vigtigt at fastholde, skyldes det to forhold i sagen selv: Den antisociales konflikter udspiller sig i feltet mellem ham og omverdenen og den antisociale synes ikke at lide og derfor ej heller at ønske behandling. Dette har bevirket, at der kun findes få og spredte erfaringer og teorier om denne lidelse, hvilket de differentialdiagnostiske problemer med at afgrænse psykopati fra pseudopsykopati, antisocialitet fra grænsepsykose vidner om. (Schulsinger, 1985, s. 411).

I artiklen startes der derfor med en systematisk redegørelse for den an-

tisociales symptomer. Vi er af den opfattelse, at der er tale om et symptomkompleks, et syndrom, hvor de enkelte symptomer indbyrdes hænger sammen. Oftest er de alle tilstede og optræder som et hele, og accenten kan forskydes fra det ene symptom til det andet. Et symptom kan afløse eller træde i stedet for et andet i lidelsens udviklingshistorie¹.

Som nævnt er forståelsen af antisocialitet spredt og usikker. Det øger risikoen for fejlbehandling til stor skade for den enkelte og samfundet. Selvom viden aldrig er det eneste, der styrer behandlingstiltag, er der på dette område tale om en udbredt mangel på teori og forståelse, samfundsmæssigt som snævrere professionelt. Situationen er – lidt skarpt sat op – at ligne med neurosernes skæbne i tiden før psykoanalysens gennembrud. Konsekvensen er, at antisociale træk ofte mødes med straf i stedet for behandling, det være sig i skikkelse af indespærring, isolation og afvisning af dialog, »den der ikke vil høre, må føle«, med en forværring af lidelsen til følge. Vi vil derfor senere i artiklen koncentrere os om en teoretisk afklaring af antisocialitets årsager og psykiske dynamik. De teoretiske udsagn må i denne artikelform blive ufuldstændige og opgave at få alle nuancer med, og i stedet koncentrere sig om at fremstille udvalgte kernekonflikter.

I vores kliniske arbejde gennem 7 år med ca. 200 antisociale unge, er vi igen og igen stødt på den samme psykologiske grundkonflikt. Vi har sammenfattet denne konflikt i tesen om den parasitære mor. I artiklen vil vi udfolde denne tese til en teori om en tidlig beskadigelse, der senere bliver af afgørende betydning for udviklingen af det antisociale syndrom.

I en senere artikel vil vi beskæftige os med de problemer en psykologisk behandling af antisociale rejser.

De antisociale symptomer

Når vi i denne artikel lægger så stor vægt på en samlet symptombeskrivelse, skyldes det, at der i markant grad mangler empirisk og klinisk materiale i diskussionen af antisocialitet (Andkjær Olsen 1988, side 435). Vi har udvalgt de væsentligste antisociale træk og opstillet dem i 9 symptomer. Symptombeskrivelserne danner grundlaget for de efterfølgende teoretiske overvejelser over antisocialitetens betydning og årsager.

1. Psykologisk Centers 4 psykologer er netop gået igang med en statistisk undersøgelse af 100 udskrevne klienter. Blandt andet ønsker vi at opklare, i hvor høj grad denne tese kan eftervises empirisk.

Afvisning og skulkeri

Det er karakteristisk for den antisociale, at han afviser tilbud om hjælp og støtte. Sagsbehandlere bruger megen tid og overtalelsesevne til at få den antisociale til at tage imod behandling. Svaret er ofte et nej, og den engagerede sagsbehandler ser til med stigende fortvivlelse.

Når det endelig lykkes at overtale den antisociale til at tage imod et relevant tilbud, sker det ofte at han bliver væk, stikker af eller forsvinder helt i en periode. Ser man på den antisociales livsforløb, er det bemærkelsesværdigt, at han har haft mange anbringelser bag sig, at der har været mange skoleskift, at han ofte er stukket af hjemmefra, fra institutioner og familieplejer. Hvis den antisociale har haft arbejde, er det ofte af så kort varighed, at det kan tælles i timer.

Afvisningen dækker over en udpræget sårbarhed, hvor selv den mindste antydning af kritik får kategoriske konsekvenser. En 16-årig pige blev i ugevis borte fra sin skole i den tro, at hun var smidt ud, efter at have fornemmet en lærers utilfredshed med hende. Der er her tale om et for den antisociale meget typisk misforhold mellem begivenhed og reaktion.

Afvisningen er udtryk for en grundlæggende mistillid, og selvom de mange skift og sammenbrudte forløb også kan tilskrives omgivelsernes fejl og manglende forståelse, er der ingen tvivl om, at evnen til at føle basal tillid og dermed evnen til at indgå i relationer til andre mennesker er beskadiget. Den antisociale opfatter verden som fjendtlig og møder andre med mistro.

Løgnagtighed

Den antisociale har en udtalt tilbøjelighed til at snyde og lyve. For at klare problemer eller opnå bestemte mål, tyer den antisociale til snyderi og løgn. Den antisociales realitetsduelighed er ringe, og det forventes, at løgnet bliver troet.

I den antisociales livshistorie findes der utallige eksempler på snyderi og løgn. Overfor forældrene finder han på historier, for at undgå at blive opdaget i at have gjort noget forkert, han taler folk efter munden, eller finder på fantastiske historier for at dække over sig selv. Forholdet til kammerater bærer samme præg: Når det er opportunt, snyder han, for at opnå sine umiddelbare mål. Ofte bliver den antisociale derfor isoleret og venneløs, trods mange bekendte blandt jævnaldrende. Den antisociale optræder, når han snyder eller lyver, ofte appellerende og manipulerende i forhold til andre mennesker, og i mange tilfælde har historierne en sådan autenticitet og sammensathed, at andre finder ham velbegavet og charmerende. Konfronteres den antisociale med sine usandheder er reaktionen i de fleste tilfælde benægtelse.

Der er tale om en uimodståelig trang til at lyve, som synes at bunde i en opfattelse af selv at blive snydt, fordi verden grundlæggende er upålidelig. Derfor må den antisociale hele tiden skjule sine ønsker og motiver og løgnen bliver en nødvendighed for at klare sig.

Tyvagtighed

Den antisociale adfærd bliver ofte synlig ved rapserier, tyverier, mindre indbrud og senere berigelseskriminalitet. Et kendetegn ved den antisociale er, at han stjæler.

Det barn, der stjæler, mangler noget. Det antisociale barn oplever selv denne tilstand af mangel og tomhed, og forsøger at kompensere ved at tage selv og tilrane sig goderne. Man kan sige, at det retter sig anklagende og krævende mod omverdenen, fordi den er skyld i den indre tilstand af mangel og tomhed. Det antisociale barn får derved placeret konflikten som liggende mellem sig selv og omverdenen, og gør omgivelserne opmærksom på sin konflikt.

Tyverierne har altid et forløb og en udviklingshistorie. De første rapserier og mindre indbrud kan som regel knyttes sammen med konfliktfyldte begivenheder for barnet eller den unge. En 16-årig dreng, vi har haft i behandling, blev opdaget af politiet og derved af de sociale myndigheder p.g.a. en serie indbrud og biltyverier. Kriminaliteten havde stået på i et halvt års tid og var startet samtidig med at moderen var flyttet sammen med en ny mand. Den 16-årige havde i den forbindelse måttet flytte ind i et mindre værelse i lejligheden. Jalousien mod stedfaderen og skuffelsen over moderens tilside-sættelse af hans rettigheder havde været anstødssten til kriminaliteten.

Starten på stjerieriet kan imidlertid også udspringe af, at forældrene – eller en af forældrene, ofte faderen – selv er kriminel og gradvis indfører barnet og den unge i en kriminel løbebane.

Vagabonderen

Det er kendetegnende for den antisociale, at han i perioder af kortere eller længere varighed driver omkring uden faste sociale tilknytninger. Han lever fra hånden til munden, og eksisterer i tilfældige grupper med andre i samme situation. Den sociale elendighed, der er forbundet hermed, overskygger ofte, at der også er tale om et karakteristisk antisocialt reaktionsmønster.

En 15-årig klient havde længe ønsket sig, eller rettere krævet, en selvstændig bolig, men socialforvaltningen afviste dette med henvisning til hans unge alder. Sagsbehandleren tilbød i stedet en døgninstitution, men det afviste den 15-årige kategorisk. Til sidst bøjedede socialforvaltningen sig, for at undgå at han levede på gaden, og gav ham eget værelse. Drengen brugte

aldrig værelset. I stedet fortsatte han med at flytte fra sted til sted – i uopvarmede saneringslejligheder, i fyringsrum eller hos tilfældige han mødte.

Det vagabonderende liv udtrykker et savn og en søgen. Ved at strejfe omkring holder den vagabonderende liv i den forestilling, at den aktuelle situation er midlertidig. Der er et håb om, at noget dukker op, at der sker et eller andet, som pludselig forandrer alting og giver én noget godt, som man har savnet. Ved at vagabondere, holdes alle døre åbne, hvilket også betyder en mulighed for at vende tilbage.

Impulsivitet

Det er et typisk træk ved den antisociale, at han er impulsiv og har en lav frustrationstærskel. Han er tilbøjelig til at følge umiddelbare indskydelser og impulser uden tanke for følgerne. Det er umuligt at udskyde et behov, ventetid er uudholdelig og yderst stressende. Han har svært ved at vente, når han står i kø i butikker, ved et stoppested eller på et bistandskontor. Den antisociale er ofte småsyg, fordi han ikke kan vente på at blive helt rask, stopper penicillinkuren før tid, tager gipsen af, før armen er vokset sammen o.s.v.

Tvinger situationen den antisociale til at vente og udskyde sine behov, aktiveres angst og panik, der er så voldsom en psykisk belastning, at den må dæmpes gennem direkte handling. Man kunne sige, at den antisociale lever efter devisen »handle nu – (eventuelt) tænke senere«. Mange af den antisociales sammenstød med omverdenen og meget af kriminaliteten har sin baggrund i denne impulsivitet og mangel på omtanke.

Den antisociales grunderfaring synes at være, at når man ikke ved, hvornår man får, om der bliver en plads, – så hellere slå til med det samme eller droppe det helt.

Den antisociale optræder krævende og er til besvær. Han stiller krav til omgivelserne om øjeblikkeligt at få noget, når et behov melder sig, og selv kortvarige udskydelser er forbundet med angst. Kravene fremsættes som en soleklar ret uden særskilt hensyntagen til tid og sted. Der synes ikke at være megen glæde, eller kun kortvarig glæde, forbundet med indfrielse af kravene. Umættelighed og grådighed er en central bestanddel af antisocialitet.

I et livshistorisk perspektiv er dette træk velbeskrevet fra omgivelsernes side – men i langt de fleste tilfælde uforståeligt for den antisociale selv. Den antisociale er til uendeligt besvær for andre. Han har lavet ballade, tiltrukket sig al opmærksomhed, lagt beslag på mindst en voksen hele tiden eller været hæmningsløst jaloux på andre søskende og børn. I familien optræder han ofte som en konstant utilfreds pensionær, der kræver ind af mad, opvarmning og penge. Det er karakteristisk, at der ikke følger nogen taknemmelighed eller gensidighed med ved opfyldelsen af ønskerne. Den antisociale synes

nærmest at sige, »det manglede da bare, det er mit«. På bistandskontorerne udspilles der dagligt scener med antisociale, der med al tænkelig forurettethed kræver ekstra penge, forskud på hjælp, nyt tøj o.s.v.

For den antisociale er fremtiden, selv den allernærmeste, ikke eksisterende. Det at få udskudt et gode til for eksempel næste uge opleves på samme måde, som hvis en anden fik stillet en bolig i udsigt om 10-15 år.

Den manglende tidshorisont gør sig gældende både i forhold til positive og negative konsekvenser af egne handlinger. Hvorfor bekymre sig om en straf, der engang kommer, når fremtiden ikke opleves som nærværende og reelt eksisterende. Og omvendt – hvorfor gøre sig anstrengelser for at bestå et kursus eller holde et arbejde, når belønningen er så fjern, at det kan være det samme.

Benægten – omnipotens og projektion

Det er karakteristisk, at den antisociale ikke ser sine egne reaktioner som et problem. Tværtimod hører man ofte, at han fremhæver og overdriver sine eskapader og kriminalitet. Han er stolt over sine antisociale træk og handlinger og føler sig som noget særligt, netop på grund af sin antisocialitet. Som følge af denne indstilling ønsker den antisociale ikke at ændre sin situation. Hvorfor forandre de træk ved ens person, der giver identitet og selvfølelse og er lystbringende. Den antisociale lider ikke umiddelbart under presset fra indre konflikter, som for eksempel neurotikerens. Konflikterne opstår i forholdet mellem den antisociale og omverdenen, der ikke i længden kan udholde den antisociales adfærd, fordringer og opfattelse af egne rettigheder. I sidste instans griber politiet og retssystemet ind.

Dette medfører, at den antisociale ofte kommer til kort i sine sammenstød med verden, f.eks. mister sit job, men disse nederlag benægtes og i stedet fremhæves egen formåen på en almægtig måde – »jeg kan altid finde et arbejde, lige meget hvad«. Oplevelsen af egen almægtighed og den tilsvarende benægtelse af egne nederlag og underkendelse af realitetens farer, er et gennemgående træk. Biltyven storpraler om sine fantastiske og enestående evner til at føre en stjålet bil. Han er overbevist om, at han aldrig mere vil kunne fanges af politiet under en biljagt – han kan klare og besejre alle, også ordensmagten, ja – i sin yderste konsekvens, hele samfundet.

For den antisociale spiller spørgsmålet om skyld en fremtrædende rolle. Svaret synes enkelt: Det er de andres skyld. Skyldspørgsmålet aktiveres let, ofte over bagateller, og synes at være et grundtema i den antisociales konflikter.

Behovet for at finde frem til en skyldig er hele tiden nærværende og lægger omstændighederne ikke op til det, er den antisociale dygtig til at iscene-

sætte en sådan situation. Eksempelvis når forhadte grupper (fremmedarbejdere, bøsser m.v.) opsøges på deres tilholdssteder og lokkes eller provokeres ind i en position, hvor den antisociale klart kan udpege en skyldig og straffe derefter. Ofte forsøges den antisociales tilbøjelighed til at lægge skylden på andre behandlet ved at moralisere og lægge vægt på, at han erkender sin andel i skylden. Dette har dog sjældent nogen nævneværdig effekt.

Aggression

Den antisociale persons attituder udtrykker aggression og vækker frygt i omgivelserne. Det er den antisociales problem, at han ikke er i stand til at holde sine aggressioner tilbage. Når man arbejder med antisociale, ved man, hvor lidt frustration og kritik der skal til for at udløse aggressionerne. Ofte kommer de til udtryk i direkte handling. De sparker til bordet, kaster med genstande eller truer med hævn og angreb. Reaktionen vidner om en dybtliggende angst og sårbarhed.

Hadet er rettet mod omverdenen, og synes ofte at udløses uforståeligt og blindt. Aggressionerne udløses som hidsighedsanfald, voldsom adfærd, truende optræden og voldelige konflikter.

De antisociale har tidligt i opvæksten mødt omverdenens reaktioner og svar på deres voldsomme adfærd. Når de tilbagevendende konflikter ikke kan løses, giver opdrageren efterhånden op. Den antisociale sendes videre og isoleres. Aggressionerne bevæger sig ind i en ond og selvforstærkende spiral.

Når de enkelte voldsepisoder undersøges nærmere viser det sig, at de altid har haft et forløb og en historie. Det peger på, at aggressionerne ikke udløses helt tilfældigt, men har en sammenhæng med den antisociales livshistorie og konfliktmateriale.

Den aggressive opdeler omverdenen i stærk og svag. Den imødekomende psykolog eller opdrager værdsættes ikke for sin indlevelse og forståelse, men opfattes slet og ret som svag. Den aggressives indstilling og attitude overfor omverdenen synes at udtrykke en trang til at beherske alle andre, når man ikke kan beherske sig selv.

Destruktivitet

Det er et kendt træk ved den antisociale, at hans færden resulterer i hærværk og ødelæggelser ofte til store beløb. Han snitter togsæderne i stykker, smadrer biler og ved indbrud synes det nogle gange vigtigere at rasere lejligheden eller sommerhuset end at stjæle værdigenstande. Denne trang til at ødelægge, gør det vanskeligt at udholde den antisociales nærhed, hvad enten man er professionel behandler, onkel eller nabo.

Man kan stille sig spørgsmålet, om ødelæggelserne blot er et biprodukt til den voldsomme og impulsive adfærd, eller om ødelæggelserne har en selvstændig mening. Det er her værd at bemærke, at den antisociale unge og det adfærdsvanskelige barn ofte ødelægger de genstande, der tidligere har været forbundet med stor glæde og opmærksomhed. Det adfærdsvanskelige barn kan i sin vrede og frustration finde på at ødelægge yndlingsbamsen. Den unge antisociale kan smadre indboet i sit eget værelse, som han tidligere havde indkøbt, da han første gang fik selvstændig bolig og derfor værdsatte højt. Det er som om trangen til at ødelægge oprindeligt er knyttet til genstande, der tidligere var forbundet med stor glæde og lyst.

Det er væsentligt at bemærke denne sammenhæng mellem noget elsket og ødelæggelsestrangen. De første ødelæggelser og hærværk, det antisociale barn begår, er ofte rettet mod noget betydningsfuldt, f.eks. hærværk i det fritidshjem barnet har gået i eller ødelæggelser af forældrenes ting – moderens pottedplanter smadres, fritidshusets ruder knuses og stedfaderens bil ridses.

Håbløshed

Det er karakteristisk for den antisociale, at han i perioder præges af apati og opgivelse og synker hen i en massiv passivitet. Han foretager sig ingenting, ej heller antisociale handlinger, sover meget, ofte 15-16 timer i døgnet og isolerer sig fra andre mennesker. Ved en helt ydre betragtning kunne det se ud som et godt tegn – kriminaliteten ophører, den megen ballade med omverdenen forsvinder, det offensivt krævende aftager – men har man først på nærmere hånd oplevet en antisocial i denne tilstand, toner der et helt andet billede frem. Det bliver da tydeligt, at den antisociale er præget af håbløshed og slukethed, det er næsten umuligt at føre en dialog og samværet med ham vidner om en indre tomhed. Stemningslejet er dystert og melankolsk og minder om en depression, dog uden selvbebrejdelser.

Apatien ledsages ofte af selvdestruktive handlinger, især overdreven indtagelse af stoffer og alkohol. Sådanne perioder kan vare i kortere eller længere tid. I de alvorligste tilfælde bliver apatien permanent og fører den antisociale ind i en psykisk opløsningsproces. Det forekommer dog hyppigere, at apatien afløses af en periode med hektisk antisocial aktivitet eller ophører igen, fordi der sker positive forandringer omkring den antisociale.

Antisociale handlinger som symptomer

Antisociale symptomer og reaktioner bliver sjældent opfattet som en psykisk lidelse, men som bevidst, amoralsk eller egoistisk adfærd, der skal æn-

dres ved adfærdsregulering, genopdragelse eller straf. Der er det sande i denne betragtning, at antisocialitet er en art skjult lidelse. På den ene side evner den antisociale ofte at optræde ganske normalt og upåfaldende i en grad, som hverken en udpræget neurotisk eller psykotisk person vil kunne gøre. Der er dog ofte tale om en reaktionsdannelse, bag hvilken den antisociale lidelse skjuler sig. På den anden side kan man bruge betegnelsen skjult lidelse, fordi den psykologiske betydning af antisocialitet er så vanskelig for forstå og afdække.

I litteraturen om antisocialitet er det de psykoanalytiske teorier, der er mest oplysende, når interessen er at afklare den psykologiske betydning af antisociale symptomer. Dette på trods af, at det er få og spredte erfaringer psykoanalysen har med disse konflikter, blandt andet fordi en antisocial person sjældent ønsker behandling². De mest betydningsfulde teoridannelser indenfor dette felt er leveret af henholdsvis August Aichhorn og D.W. Winnicott.

August Aichhorn var den første indenfor den psykoanalytiske bevægelse, der udviklede en metode til behandling af antisociale unge³. Det er Aichhorns fortjeneste at have vist, hvorledes antisocialitet og kriminelle handlinger er udtryk for en kompromisdannelse mellem modstridende ubevidste motiver. Aichhorn har i sine mange sygehistorier afdækket den psykologiske betydning af en bestemt antisocial handling.

Vi vil fremdrage et enkelt eksempel, hvor Aichhorn analyserer og behandler et begyndende antisocialt træk hos en 13-årig dreng.

Drengen bringes af sin mor til Aichhorn, fordi han gentagne gange er stukket af hjemmefra og har stjålet penge fra køkkenkassen og lillesøsteren. Moderen forstår ikke, hvorfor drengen stikker af, og hun er nu helt opgivende og ser ingen anden udvej end anbringelse på et opdragelseshjem. I løbet af samtalen dukker betydningen af drengens rømning frem. Drengen er vred på moderen, og synes lillesøsteren bliver forkælet på hans bekostning. Når forældrene har haft uoverensstemmelser, forlader faderen ofte hjemmet i flere timer. Moderen bliver ængstelig og bedrøvet, og drengen forsøger med sin

2. Fenichel bruger betegnelsen impulsneurose, og peger hermed på lidelsens tilgængelighed for analytisk forståelse og behandling. Hans symptombeskrivelse er dog ufuldstændig og sammenstillingen af antisocialitet og perversion uklar – begge dele forhold, der peger tilbage på det sparsomme kliniske materiale vedrørende antisocialitet. (Fenichel 1971).
3. August Aichhorns bog fra 1925 »Verwahrloste Jugend«, står efter vores mening, stadig som et enestående og centralt værk. August Aichhorn arbejdede et helt liv med antisociale børn og unge, blandt andet som leder af ungdomshjemmet Oberhollabrunn i Østrig og senere som leder af en ungdomsrådgivning i Wien, som den psykoanalytiske forening drev. Han var lærer af uddannelse og fik først sent kendskab til psykoanalysen, men havde gennem indlevelse og intuition udviklet en behandlingsmetode af antisociale unge, der var helt i tråd med en psykoanalytisk forståelse. (Aichhorn, 1925).

rømning at ramme moderen på samme måde. Det viser sig imidlertid, at drengen er søgt ud i en skov, hvor han tidligere har været med til at plukke moderens yndlingsbær. Det var hans mening at tage bær med hjem til moderen.

Aichhorns eksempel er en enkel og klar illustration af, at antisociale træk kan føres tilbage til indre psykiske konflikter. Den 13-årige dreng finder et kompromis på de sammensatte følelser af hævn, jalousi og binding til moderen, ved at omsætte dem i antisociale handlinger: Rømning og tyveri. Antisociale handlinger kan på denne måde ses som et udtryk for et kompromis mellem modstridende kræfter i ham – ønsket om at hævne sig på moderen og de kærlige følelser han samtidig har overfor hende.

Antisocialitet og jeg-defekter

I det tidligere beskrevne symptombillede er det tydeligt, at den antisociale personlighed mangler evnen til at tåle frustrationer, udsætte behov, bearbejde aggressive impulser og løse indre konflikter. Det er gennemgående, at den antisociale placerer konflikterne mellem sig selv og omverdenen, fordi han ikke kan udholde indre spændinger og konflikter. I stedet omsætter han dem i direkte aktivitet og handling, og får på denne måde afløb for de indre spændinger han ikke kan beherske. Evnen til at danne syntese mellem indre kræfter og ydre krav er alvorligt svækket. Sagt med andre ord: Symptomerne peger i retning af jeg-defekter i den antisociale personlighed.

Manglende impuls kontrol

Evnen til at kontrollere impulser og tåle frustrationer er et basalt træk i jegets funktion. I symptombeskrivelserne er der flere eksempler på, hvordan denne egenskab er beskadiget hos den antisociale. Det er gennemgående, at den antisociale ikke tænker på konsekvenserne af sine handlinger, ikke tager højde for situationen – men umiddelbart følger sine impulser. Det er værd at bemærke, at den antisociale ikke synes at orientere sig særligt efter selve tilfredsstillelsen. Målet er langt snarere en simpel reduktion af spænding og en lettelse af presset fra umiddelbare impulser. Den antisociale er, som man siger, i sine drifters vold.

Disse træk viser at den antisociale har et uudviklet, infantilt jeg. Selv overfor de mindste vanskeligheder må han give op. Han synes hjælpeløs og fantasiløs. Den indre proces, der kan omforme frustrationer og impulser til ønsker og fantasier, der senere kan finde veje til opfyldelse og tilfredsstillelse, ligger udenfor hans rækkevidde. I det hele taget er det bemærkelsesværdigt, hvor bundet han er til det aktuelle – her og nu. Impulser kan ikke sættes i forhold til tidligere eller fremtidig tilfredsstillelse. Den antisociales infantile jeg kan

ikke kompensere gennem fantasier, men må søge øjeblikkelig tilfredsstillelse. Fra et strukturelt synspunkt kan man sige, at den antisociale befinder sig på et stade, hvor det er berettiget at tale om drift og hindring for driftstilfredsstillelse, snarere end drift og jeg. Det er karakteristisk, at impulserne ikke opleves som jeg-fremmede.

Det skal dog understreges, at der eksisterer en vis kontrol og modificering af impulser i form af en selektion af objekter. Den antisociale er i stand til at forskyde impulser knyttet til et objekt over til et andet, for derefter at lade dem komme til udtryk. Forskydningen er aktiv blandt andet i symptomet tyvagtighed, ligesom der i destruktiviteten og aggressionerne findes en vis selektion af objekter. I forlængelse af dette må det understreges at objekterne i den forskudte position indtager stor grad af udskiftelighed. De mange skift, de løse sociale relationer, den uforudsigelighed der kendetegner den antisociales aggressive udladninger vidner herom. Ligeledes forekommer der som jeforsvar en omvendingsmekanisme, hvor den antisociale gør ved andre, hvad der er gjort eller frygtes gjort ved ham selv. Tendensen til at straffe, at blive væk, og at ødelægge noget elsket har dette element af omvendning. Disse jeforsvar indeholder momenter af impuls kontrol, som dog ikke rækker til at frigøre den antisociale fra bindingen til øjeblikkelig handling.

Realitetsbenægtelse

Vi ser hos den antisociale en defekt i jegets evne til at registrere, optage og syntetisere stimuli fra omverdenen. Realitetsdueligheden er svækket, idet evnen til at håndtere ydre konflikter er beskadiget. I beskrivelsen af symptomerne benægtelse, løgnagtighed og afvisning så vi eksempler på et anspændt og ufleksibelt forhold til realiteten. Den antisociale synes at »lukke af« for realiteten, når han møder ting, der er ubehagelige for ham, kommer på tværs af hans ønsker, eller peger på hans personlige ansvar for bestemte begivenheder. Dette sker både ved decideret afvisning og benægtelse af realiteten og ved forskellige grader af forvridding, fordrejning og omrokering af realiteten.

Det er dog vigtigt at bemærke, at den antisociale er i stand til at skelne mellem indre og ydre stimuli og ikke lider af vrangforestillinger eller hallucinationer. Ligeledes fastholder jeget hos den antisociale i sine forsvarsforsøg en logisk tænkning, om end forvriddingerne betyder, at konklusionerne må betragtes som pseudologiske og meget subjektiverede. »Den kriminelle er ofte en dreven og udspekuleret iagttagelse af andre mennesker og deres interaktion. Men han er dog fuldstændig ude af stand til at iagttage sig selv. Det er en almindelig erfaring fra institutioner at høre en kriminel lave realistiske vurderinger af andres chancer for at blive fanget, hvis de begår en kriminel handling. Hvis han taler om sig selv er han overbevist om, at han ville være i stand til at klare sig.« (Grossbard 1962, s. 174, vor oversættelse).

Svækket symboldannelse

Et væsentligt kendetegn ved jegets formidlende og syntetiserende funktion er dannelsen og brug af symboler i videste forstand. Vi vil om den antisociale personlighed sige, at jegets evne til via symboler, fantasi og sprog, at organisere og udholde aktuelle spændingstilstande er beskadiget. Den antisociale er – som beskrevet – tvangsmæssigt bundet til at handle nu, hans liv præges af utallige omskiftelser, rastløsheden er udtalt og evnen til at handle realistisk i forhold til verdens krav og muligheder er beskadiget.

Den antisociale synes at mangle et indre rum af forestillinger, fantasier og symboler, der kan fastholde, bearbejde og udskyde impulser. Refleksioner synes udelukket – et forhold, der gør den antisociale ekstremt sårbar og i permanent angstberedskab overfor såvel egne impulser som realitetens fordringer.

Apati og jeg-opløsning

Som omtalt i symptombeskrivelsen viser det sig, at der mellem perioder med antisociale handlinger ligger perioder præget af apati og opgivelse. Den antisociale kan i dage- og ugevis ligge apatisk hen, ude af stand til at foretage sig noget. Alt forekommer ligegyldigt og formålsløst. Der er ingen appel og sekundærgevinster i denne tilstand, omverdenen synes tabt og ude af syne. Ethvert håb og søgen efter tilfredsstillelse synes opgivet.

De aggressive og udadrettede træk, vi har beskrevet i symptomerne, har mistet deres kraft og er i sådanne perioder ude af drift. Apatien optræder i forskellige grader, fra tilstande hvor den antisociale fuldstændigt lukker omverdenen ude, til mere upåfaldende adfærd, hvor der tilsyneladende ikke er andre ændringer end, at de antisociale handlinger er ophørt. Denne skjulte apati bliver ofte forvekslet med en bedring hos den antisociale, fordi ulovlighederne og besværet med dem for en tid er indstillet. Det er imidlertid ikke de antisociale træk der er under forandring, men derimod forsvaret mod den antisociales kernekonflikt, der ikke længere fungerer. Denne tilstand er karakteriseret ved, at de beskrevne primitive forsvarsmekanismer er brudt sammen, og den skjulte konflikt i den antisociale personlighed træder frem i fuldt flor. De momenter af håb, der knytter sig til de udadrettede symptomer, synes i denne tilstand at være erstattet af opgivelse og dyb apati.

Den psykologiske betydning af apatien er vanskelig at bestemme, fordi tilstanden er præget af tomhed og manglende evne til at kommunikere med omverdenen. Tilstanden synes at være en negation af de voldsomme og udadrettede driftimpulser, der er karakteristisk for de fleste andre symptomer og jeg-defekterne. Den antisociale virker udbrændt og slukket.

I de terapiforløb med antisociale, hvor det lykkes at arbejde med tidlige

erindringer, dukker utallige oplevelser af svigt og tab i forhold til primærfigurerne frem. Det er imidlertid sjældent, at det lykkes at genoplive den fulde emotionelle betydning af disse tab. Det skyldes, at det antisociale forsvar tidligt lukker af og udskiller disse massive oplevelser af tab og svigt.

Jeg-defekterne – og i særlig, direkte grad apatien – peger videre på en af kernekonflikterne i den antisociales personlighed: Deprivation.

Deprivation

De reaktioner, man møder hos antisociale unge i puberteten minder ofte om børn i trodsalderen. Denne association er ingen tilfældighed. Det har længe været kendt, at antisociale træk og reaktioner har sammenhæng med forstyrrelser i den tidlige barndom, hvor barnet har været udsat for en deprivation. (Winnicott, 1984). Deprivationen udtrykker det forhold, at barnet på en gennemgribende måde har mistet noget godt, at den etablerede overensstemmelse mellem barnet og de primære omgivelser pludselig er annulleret. Dette er sket på en så omfattende måde og over så lang tid, at barnet ikke længere kan genkalde sig det gode og tilfredsstillende ved omgivelserne, der engang eksisterede. Barnet reagerer på denne forstyrrelse og dette tab ved at opbygge et forsvarssystem, hvor den antisociale tendens opstår. Hvordan den videre udvikling forløber, afhænger af omgivelsernes kapacitet til at svare på de spæde antisociale og adfærdsvanskelige træk. Har omgivelserne været i stand til at forstå de antisociale træk og set det tab, barnet forsvarede sig imod, udvikler barnet næppe antisocialitet senere i puberteten.

Winnicott understreger, at det antisociale barn rigtigt udpeger, at årsagerne til katastrofen og lidelsen ligger i omgivelserne. (Winnicott 1984 (1956) s. 129). Følger man Winnicott videre, er der to forhold, som er af afgørende vigtighed for et barns udvikling – og for udviklingen af antisociale træk.

For det første fokuserer han på kvaliteten af barnets primære objekter, som han samler i betegnelsen »the good enough mothering«, eller »the good enough environment«. Alle børn vil opleve, at de berøves forældrenes kærlighed og ingen forældre vil være i stand til at imødekomme alle behov. I begrebet »the good enough mothering« ligger ikke blot den primære, umiddelbare forældrekærlighed, men nok vigtigere: Evnen til at reparere på tabet af omsorg. Ved at imødekomme og forstå barnets krav og unoder, rumme dem og give barnet det tabte tilbage demonstrerer »the good enough mother« en intuitiv, men helbredende forståelse for at antisociale symptomer er udtryk for barnets reaktion på en deprivation. Ved således i anden ombæring at give barnet det, det oprindeligt mistede, klinger de antisociale symptomer af og

barnet kan fortsætte sin udvikling. Det er af særlig vigtighed, at »the good enough mother« er i stand til at lade barnet udtrykke sit had, fordi hadet i sidste ende udspringer af og retter sig mod den depriverende mor selv og er en vigtig drivkraft i opløsningen af mor-barn symbiosen.

For det andet lægger Winnicott stor vægt på barnets anvendelse af overgangsobjekter. I det omfang barnet har et overgangsobjekt, er det i stand til selv at klare eller helbrede en deprivation. Konkret dækker overgangsobjekterne over fænomener som bamser, dukker, sutteklude, en bestemt melodi, en tommelfinger etc. Overgangsobjekterne repræsenterer på en gang den ubrudte, harmoniske mor-barn symbiose og de første skridt i den begyndende adskillelse fra moderen og er på denne måde forløber for egentlige symbol-dannelser. (Winnicott 1971, 1982).

Disse objekter repræsenterer et felt eller et område mellem den subjektive realitet og den fælles realitet, der kan erkendes objektivt. Der er tale om et neutralt territorium, der skal anerkendes som sådan. Disse objekter er hverken en del af den objektive verden eller alene et udtryk for barnets subjektive verden. Overgangsobjekterne har barnet skabt, men omverdenen hjalp til med at fremskaffe dem. Winnicott taler om en intermediær verden, hvis objekter får deres betydning netop derved, at de på en og samme tid repræsenterer ydre og indre objekter.

Winnicott lægger vægt på, at opbygningen af denne neutrale mellemzone kræver kontinuitet og konstans af omgivelserne (Winnicott 1984 (1955) s. 198). Når dette lykkes, har barnet fået tilbudt moderen eller dele af moderen, netop når det var parat til at skabe noget, der kunne ligne moderen. Endelig er det centralt, at der ikke stilles spørgsmålstejn ved, om dette reelt eksisterende objekt er en del af verden, eller om det er skabt af barnet selv (Winnicott 1984, 1950, s.186, 1984, 1961, s. 239). Winnicott formulerer det således: »De fleste børn, der falder indenfor kategorien utilpassede, har enten ikke haft et sådant objekt eller også har de mistet det.« (Winnicott 1985 (1950) s. 186 – vor oversættelse).

Winnicotts teori leverer et meget vigtigt bidrag til forståelsen af antisocialitet. Teorien koncentrerer sig om de grundlæggende forhold i opbygningen af personligheden, om fundamentet for psykisk udvikling og jeg-dannelse.

Når den antisociale opfører sig som om verden er hans, goderne en naturlig rettighed, er der tale om en infantil reaktion på at have mistet noget godt. Det lille barn oplever moderen som noget, det selv har skabt og kan disponere over, og først ved de spæde jeg-dannelser, primært i kraft af overgangsobjekterne, begynder denne livsvigtige illusion at blive desillusioneret og afviklet. Den antisociale er fastlåst i denne proces og må gentage den igen og igen.

De mange krav og fordringer, den antisociale stiller til omverdenen, er udtryk for et ubevidst ønske om at få noget godt tilbage, som tidligere har været hans umiddelbare rettighed. Når den antisociale sjældent oplever følelsen af egen skyld, er det fordi, der ikke er noget forkert i at kræve rådighed over det, der retteligen tilhører en selv.

Stjæleriet er styret af et ubevidst ønske om at få det gode objekt igen, men forskudt til andre objekter: Ting, penge etc. »Barnet som stjæler en ting, et objekt, søger ikke efter det stjalne objekt, men søger moderen over hvem han eller hun har rettigheder«. (Winnicott 1956, s. 125 – vor oversættelse).

Destruktivitet er udtryk for ubevidste følelser af had og aggression. Den antisociale afprøver omgivelserne for at se, om de kan holde til ham, rumme ham og holde af ham – selvom han gør dem ondt – for igen at kunne integrere disse følelser i sin personlighed. Når omgivelserne ikke har været »good enough«, det vil sige formået at udholde barnets aggression og had rettet mod dem selv, sker der en fiksering af disse følelser. Aggressionerne forbliver uintegrerede i personligheden.

Det er karakteristisk for alle den antisociales symptomer, at de er besværlige for omverdenen. Winnicott gør opmærksom på, at graden af det besvær, barnet formår at skabe (nuisance value), er helt afgørende. Netop i de perioder, hvor graden af besværlighed er særlig iøjenfaldende, kommer barnets håb om at blive forstået til udtryk (Winnicott 1984, (1956), s. 126). I det omfang der er tale om »good enough mothering«, bliver håbet indfriet ved at kravene imødekommes og den antisociale problematik klinger af.

Det skal dog fremhæves at Winnicotts interessefelt og teoridannelse koncentrerer sig om den normale eller nær-normale antisocialitet. Focus er rettet mod det, vi ville kalde de spæde antisociale manifestationer, hvor afstanden mellem begivenhed (deprivation) og psykisk betydning (den antisociale handling som symptom) endnu er lille og dermed kan løses ved the-good-enough mothers – ofte intuitive – reparation. I det øjeblik deprivationen bliver til deprivation på deprivation bliver begreberne for unuancerede og den ætiologiske forklaring mindre fyldestgørende.

Ifølge Winnicott er det afgørende for en terapeutisk indsats – det være sig med moderen, terapeuten eller begge i forening som aktører – at denne sættes ind inden sekundærgevinsterne ved de antisociale handlinger er blevet for store og uundværlige. Det er da også sandt, at terapeutisk helbredelse og reparation har en langt bedre prognose jo tydeligere primærkonflikten står. Derimod er vi uenige i Winnicotts opfattelse, at psykoterapi mister sin berettigelse i tilfælde, hvor sekundærgevinsterne er udtalte og fastgroede, en opfattelse, der ligger som en udtalt tendens hos Winnicott. (Winnicott, 1987 (1963) s. 250). En videre diskussion af dette peger for os at se på to temaer.

Dels spørgsmålet om hvorledes den terapeutiske indsats skal udformes i sådanne tilfælde, der som nævnt ligger udenfor denne artikels rammer. Og dels spørgsmålet om hvilken form for deprivation der i disse tilfælde er tale om.

I forlængelse af dette spørgsmål ligger der en forskel også i brugen af begreber. Winnicott taler overvejende om antisocial *tendency* – vi taler overvejende om den antisociale *personlighed*. For Winnicott er der en klar pointe i at tale om en antisocial tendens, der kan findes i normalt tilstande, hos neurotikere, hos borderline-patienter – ja i alle typer personligheder, dog med undtagelse af skizofreni. (Winnicott 1984 (1965) s. 261). Vi er enige med Winnicott i, at antisociale tendenser er langt mere udbredte end det normalt anerkendes, hvilket ofte fører til misforståelser og fejl i behandlingen af de nævnte lidelser. Vi mener samtidig, at det er berettiget at tale om et antisocialt syndrom.

Det kan i denne forbindelse være relevant endnu engang at se på grundstenene i Winnicotts koncept om den antisociale tendens. Hans teori centrerer sig om følgende sammenhænge:

- (1) I begyndelsen var tingene gode nok for barnet.
- (2) Noget forstyrrede dette – en deprivation indtrådte.
- (3) Barnets jeg-forsvar brød sammen og reorganiserede sig på et mindre kvalificeret niveau.
- (4) Antisociale handlinger opstår og udtrykker et håb om at vende tilbage til good-enough tilstanden.
- (5) Omgivelsernes reaktion er afgørende for om dette sker eller ej.

I dette mønster forudsættes det, at der eksisterer en primær good-enough tilstand, der efterfølges af en not-good-enough tilstand. Vi mener at formidlingen mellem disse to poler er noget dunkel og at gangen fra den ene til den anden tilstand er af afgørende vigtighed. Kendetegnet på en good-enough-mothering er *ikke* at der ikke produceres antisociale træk, men at disse kan *repareres* og udviklingen gøres om igen. Med andre ord, at der i relationen eksisterer en evne til at lave syntese mellem disse to niveauer. Man kan da rejse spørgsmålet om, hvad der sker, når evnen til at reparere ikke er tilstede. Og videre undersøge sammenhængen mellem den defekte reparationsevne og det udgangsniveau, der var tale om. Det drejer sig altså om nøjere at undersøge, hvilken type relation der er tale om, når antisocialitet produceres og fastholdes fremfor at blive repareret. I en fuldt udfoldet antisocial problematik kan man tale om, at der til grund herfor ligger en relation, hvor deprivation ikke er nogen tilfældighed, men vokser ud af et allerede fastlagt mønster, og at den manglende reparation er en integreret bestanddel af dette mønster. Vi vil i det

følgende behandle dette tema ved at introducere den symbolske figur: den parasitære relation.

Den parasitære relation

Diskussionen af deprivation viser, at det antisociale syndrom er grundlagt i en tidligt beskadiget relation mellem mor og barn. Ved nærmere at undersøge og sammenholde symptombeskrivelserne og jeg-defekterne, kan vi komme på sporet af denne beskadigelses karakter og dynamik.

Aggressivitet og manglende impuls kontrol er et gennemgående træk, der har tråde tilbage til den tidlige relationsfigur. Vi bemærker, at der både er tale om en generel svækkelse af evnen til at kontrollere impulser og aggressioner, og at der samtidig sker en modificering og selektion af impuls gennembruddene. Aggressionerne følger et bestemt mønster, der kan registreres gennem forskydninger, omvendning og projektion.

Et andet karakteristisk træk, der peger mod en særlig dynamik i den tidlige relations beskadigelse, er den karakteristiske dobbelthet, der viser sig i, at den antisociale forsøger at destruere de objekter, han så brændende har ønsket sig og søgt efter. Dette paradoks viser sig også ved, at håbet om helbredelse og forløsning er størst, når symptomerne er værst. Der er tale om en indre dynamik, der er særdeles resistent overfor realiteten, fordi symptomerne som konsekvens reelt set fører til nye tab, nederlag og skuffelser.

Der er et tredje forhold i den antisociales reaktionsmønster, der afslører en flig af den tidlige relationsbeskadigelse. Den markante kontrast mellem de symptomer, der er karakteriserede ved deres udadrettethed og besværlighed for andre, og det pludselige skift til en apatisk position. Den indre sammenhæng mellem disse positioner peger på labilitet og voldsomme udsving i den tidligste relationsfigur.

Disse afgørende træk i symptomerne og jeg-defekterne, peger på bestemte beskadigelser i den tidlige relation mellem mor og barn. Vi vil i det følgende karakterisere betydningen af dette ved at introducere begrebet den parasitære mor. En parasit er en snylter, det vil sige en der lever af og gennem andre. Den parasitære mor skal forstås som et symbol for en konflikt. Vi diskuterer ikke konkrete mødre, men den betydning den tidlige relationsbeskadigelse får senere i puberteten, når konflikten genopblusser som antisociale symptomer.

Aggression. Det der leder tanken hen på metaforen parasit er, at moderen kun kan opfylde og imødekomme barnets behov under en bestemt forudsætning: At barnets behov er en forlængelse af hendes egne. I det øjeblik

barnet manifesterer egne behov, der går på tværs af moderens, indtræffer forstyrrelsen og konflikten.

I separationsfasen vender barnet sig aggressivt mod kærlighedsobjektet, for at opnå separation og individuation. Den parasitære mor kan ikke rumme barnets aggressive impulser, fordi hendes egen skrøbelige personlighed trues.

Det afgørende for barnets begyndende jeg-dannelse er, at de første aggressive impulser kan udholdes og rummes i relationen mellem mor og barn. Det betyder nemlig, at barnets hævnfantasier overfor de primære omgivelser eller moderen ikke bekræftes af realiteten, men tværtimod modificeres så barnet efterhånden skridt for skridt er i stand til at adskille hævnfantasierne fra realiteten. Den parasitære mor er ikke i stand til denne imødekommelse og modificering. Barnets angreb på hende aktualiserer i stedet ubevidste aggressive impulser hos hende, der rettes direkte mod barnet. Dette bekræfter og forstærker barnets voldsomme fantasier, der fikseres som et reservoir af destruktivitet, hævn og aggression.

Overbelastning. Den parasitære mor har vanskeligt ved at adskille egne impulser fra barnets. Denne problematiske forlængelse af egne behov og brug af barnet som reguleringsmekanisme, viser sig også på en anden måde. Den parasitære mor overbebyrder barnet, ved at inddrage det i sine labile følelsesmæssige tilstande. Når moderen er angst, trækker hun barnet til sig for at blive bekræftet og trøstet. Overbelastningen kan også komme til udtryk i en form for overforkælelse, hvor moderen i en periode konstant er til rådighed for at opfylde barnets behov. Denne situation er også underlagt den parasitære mors ubevidste motiver. Moderen binder barnet til sig, fordi hun har brug for nærhed og kompensation. I det øjeblik moderen finder et mere egnet tilfredsstillelsesobjekt, for eksempel et nyt barn eller en mand, ophæver hun denne situation.

Forførelse til regression. Den parasitære mor vil ubevidst forsøge at forføre barnet til at opgive separationen, og appellerer i stedet til regression. Denne tendens kan iagttages langt op i puberteten. Når moderen har den antisociale i sin nærhed, ændres hans adfærd med et slag og moderen synes helt at omslutte ham. Den antisociale unge opgiver for en stund alle forsøg på at etablere en selvstændig identitet – der også indbefatter de antisociale træk – og underkaster sig moderens behov for at have et barn i sin varetægt. I disse situationer udfolder sig et særligt sceneri mellem mor og søn, hvor f.eks. tidligere sove-, spise- og vaskeritualer stadig viser sig at være lyslevende. Dette regressive træk i relationen, forveksles ofte fejlagtigt med tegn på incestuøse forhold.

Negligering. Deprivationen og den tidlige beskadigelse har også et passivt moment, der er kendetegnet ved, at den parasitære moder ikke er i stand til at opfatte og svare på barnets reaktioner. De reaktioner hos barnet der hverken kan bruges i forlængelse af eller komme i modstrid med moderens ubevidste behov, falder ind i et særligt neutralt felt. Det karakteristiske er, at barnets reaktioner forbliver ubesvarede. De mødes med tavshed og negligering. Denne punktuelle lakune i relationen mellem mor og barn kan sammenlignes med Spitz' undersøgelser af hospitaliserede børn (Spitz, 1965). I symptomet håbløshed blev dette væsentlige træk i den antisociales adfærd beskrevet, et symptom der ofte overses og overskygges af de udadrettede og aggressive tendenser. Jeg-defekten apati viser, hvor grundlæggende dette træk er i den antisociales personlighed. Apatien har sin rod i den tidlige deprivation, hvor negligering af barnets reaktioner og ytringer optræder punktuelt.

I den parasitære relation opbygger barnet et forsvarssystem med to principielt forskellige retninger. På den ene side betyder de traumatiseringer, vi har beskrevet ovenfor, at barnet bindes til moderen. Man kan sige, at det rykker helt tæt ind under den parasitære mors vinger for at søge beskyttelse mod den overvældende fare, som moderen udstyrer separationen med. Dette forklarer, hvorfor den antisociale igen og igen må opsøge de samme basale konflikter, der drejer sig om at få, blive tålt og fundet god nok i sine forsøg på at opnå selvstændighed.

Den anden side af forsvaret er, at traumatiseringerne tilskrives noget fremmed udenfor mor-barn relationen. De hævnfantasier, der bekræftes og forstærkes af den parasitære mor og på denne måde rammer barnet selv, projiceres over på andre objekter udenfor de primære omgivelser⁴. Man kan sige, at med denne forsvarsmekanisme grundlægges opfattelsen af omverdenen som upålidelig, fjendtlig og ond.

De to tendenser i barnets forsvar skaber fra hver sin vinkel grundlaget for den svage impulsregulering og beskadigelsen af jeg-dannelsen. I stedet

4. Denne projektion får betydning for den ødipale konflikt. Det er udenfor denne artikels rammer, at diskutere forholdet mellem den tidlige forstyrrelse »den parasitære mor« og den ødipale konflikt. Det vil være en væsentlig opgave i en videre undersøgelse af den antisociale personlighed. Selv den mest umiddelbare iagttagelse af antisociale unge – f.eks. deres påklædning og symboler, deres kropslige attitude, og deres film- og mediehelte – vil overbevise om betydningen af den faderlige problematik. Identifikationen med faderen er et væsentligt problem for den antisociale. Faderima-goet er overvældende og omnipotent, fordi det henter næring fra de fantasier om hævn, aggression og udsettelsesangst som konflikten i den parasitære relation skabte. Resultatet af dette er ikke en styrkelse af jeg-dannelsen, men en cementering af et primitivt over-jeg. Det lykkes ikke den antisociale at beherske egne impulser. Den antisociale opfatter omverdenen i polariteten stærk-svag, magt-afmagt, lov-lovovertredelse.

grundlægges de fritflydende aggressive impulser, der enten rettes ud mod omverdenen som acting-out eller vendes indad mod den antisociale selv som dyb håbløshed, apati og selvdestruktion. Denne konflikt genopblusser i puberteten, og det er væsentligt at bemærke et bestemt og umiddelbart paradoksalt træk ved aggressionerne. De rettes sjældent direkte mod den parasitære mor.

Barnet er dybt afhængigt af moderens beskyttelse, og moderen forlænger sine egne behov ind i barnet og får på denne måde forskudt egne fritflydende aggressive impulser og labile træk over i barnet. Det er denne konstellation, der danner figuren den parasitære mor.

Den parasitære mor skaber ubevidst en særlig tiltræknings- og frastødningsmekanisme overfor barnets libidinøse og aggressive driftsimpulser. Den overensstemmelse, der eksisterer i den parasitære relation er præget af en evig cirkelbevægelse, begyndende med en gradvis næring og tilfredsstillelse af barnets driftsimpulser, lige til det omslagspunkt, hvor den parasitære mor pludselig annullerer og destruerer barnets begyndende organisation af driftsimpulserne. Dette genskaber afhængigheden af moderen og forløbet gentages. Omslagspunktet er separationen. De paradokser som den antisociales motiver er bundet i, f.eks. destruktionen af de objekter, han så brændende ønsker og søger efter, peger på denne adskillelse og manglende integration af aggressive og libidinøse driftsimpulser.

Man kan sammenfatte teorien om den parasitære mor i følgende punkter:

- (1) Svinger mellem at trække barnet til sig og støde det fra sig.
- (2) Tåler ikke aggression – hævner tilbage.
- (3) Ser barnet som forlængelsen af sig selv.
- (4) Accepterer selvstændighed når det passer med egne behov, ødelægger selvstændighed når det ikke passer.
- (5) Lever gennem barnet – binder det når det vil væk, slipper det, når det kræver omsorg. Overbebyrder det med egne følelser – depriverer og fratager kærlighed.
- (6) Kan ikke modificere og reparere barnets reaktioner på svigt og konflikter i opdragelsen.

Teorien om den parasitære mor stammer ikke fra iagttagelser af mødre og deres børn, men fra overføringskonflikter i vores terapeutiske arbejde med antisociale unge. Vi vil i en senere artikel diskutere de behandlingsmæssige principper, med særlig henblik på den parasitære relations betydning for overføringsproblematikken. Antydningvis skal det nævnes, at afvisning kan ses som den antisociales forsøg på at nærme sig deprivationskonflikten, men med omvendt fortegn. Den forstående og velmenende behandler påføres

en deprivation ved de mange udeblivelser – han depriveres fra sine klienter og får i mindre doser deprivationens ubehag at føle. Ved den mindste antydning af tilbagetrækning fra behandlerens side, det være sig i form af mindre engagement, irritation eller simpelthen afholdelse af sommerferie, tændes følelser knyttet til deprivationen, der ofte fører til at den antisociale bliver væk. Deprivationen er så overvældende og truende, at den antisociale må forsvare sig herimod ved at vende situationen om og berolige sig selv med, at han selv har valgt at blive væk. Som et moment heraf ligger der endvidere et håb, et håb der knytter sig til at genetablere relationen.

LITTERATUR

- Abraham, K. (1955, 1925). The History of an Impostor in the Light of Psycho-Analytical Knowledge. I K. Abraham. *Clinical Papers and Essays on Psycho-Analysis*, s. 291-305. London: The Hogarth Press.
- Aichhorn, A. (1925). *Verwahrloste Jugend*. Wien: Internationaler Psychoanalytischer Verlag.
- Andkjær Olsen, O. (1988). *Ødipus-komplekset*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Deutsch, H. (1965, 1955). The Impostor. I H. Deutsch. *Neuroses and Character Types*, s. 319-338. London: The Hogarth Press.
- Fenichel, O. (1971). *The Psychoanalytic Theory of Neurosis*. New York, London: W.W. Norton & Company.
- Grossbard, H. (1962). Ego Deficiency in Delinquents. *Social Casework*, 18, s. 171-178.
- Klein, M. (1934). On Criminality. *British Journal of Medical Psychology*, 14, s. 312-315.
- Schulsinger, F. (1985). Karakterafvigelse. I J. Welner (red), *Psykiatri – en tekstbog*, s. 407-417. København: FADL's Forlag.
- Spitz, R. (1965). *The First Year of Life*. New York: International University Press.
- Winnicott, D.W. (1984, 1956). The Antisocial Tendency. I Winnicott, D.W. *Deprivation and Delinquency*, s. 120-131. London: Tavistock Publications.
- Winnicott, D.W. (1984, 1950). The Deprived Child and How He Can Be Compensated for Loss of Family Life. I Winnicott, D.W. *Deprivation and Delinquency*, s. 172-188. London: Tavistock Publications.
- Winnicott, D.W. (1984, 1965). Dissociation Revealed in a Therapeutic Consultation. I Winnicott, D.W. *Deprivation and Delinquency*, s. 256-282. London: Tavistock Publications.
- Winnicott, D.W. (1984, 1955). Group Influence and the Maladjusted Child: The School Aspect. I Winnicott, D.W. *Deprivation and Delinquency*, s. 189-199. London: Tavistock Publications.
- Winnicott, D.W. (1984, 1961). Varieties of Psychotherapy. I Winnicott, D.W. *Deprivation and Delinquency*, s. 232-240. London: Tavistock Publications.
- Winnicott, D.W. (1987, 1963). Psychotherapy of Character Disorders. I Winnicott, D.W. *The Maturational Processes and the Facilitating Environment*, s. 203-216. London: The Hogarth Press.
- Winnicott, D.W. (1971). *Playing and Reality*. London: Tavistock Publications.
- Winnicott, D.W. (1982). *Through Paediatrics to Psycho-Analysis*. London: The Hogarth Press.

Vestergade 18 B, 2 - 1456 København K
Tlf. 33 14 21 33 - Fax 33 14 21 55
pc@psykologisk-center.dk
www.psykologisk-center.dk

PSYKOLOGISK
CENTER